

Els itineraris educatius dels joves extutelats a Europa

Ferran Casas (ferran.casas@udg.edu)

Carme Montserrat (carme.montserrat@udg.edu)

Institut de Recerca sobre Qualitat de Vida (IRQV)

Universitat de Girona

En general, tenim poca informació sobre el que succeeix amb els joves que han deixat el sistema de protecció social a la infància a Catalunya i arreu, i encara menys sobre quins han estat els estudis postobligatoris que han seguit. Però el que és més greu és que en matèria d'educació, tampoc es disposen, almenys al nostre país, de dades escolars dels infants i adolescents sota la tutela de l'Administració, és a dir, no podem contestar les preguntes com ara: quin percentatge de nois i noies tutelats assoleix el graduat d'ESO?, a quina edat?, quants l'assoleixen després d'haver seguit una adaptació curricular? I anant una mica més enllà: podem identificar els factors que dificulten o faciliten l'assoliment d'objectius escolars per part de la població tutelada i extutelada?

Dins del 7è Programa marc de la Unió Europea, s'ha endegat un estudi en cinc països –Regne Unit (centrat a Anglaterra), Dinamarca, Hongria, Suècia i Espanya (centrat a Catalunya¹)– que té per objectiu explorar els factors –culturals, socials, psicològics i educatius– que afavoreixen i ajuden els joves tutelats i extutelats a continuar els seus estudis després de l'escolaritat obligatòria. Aquesta recerca es va iniciar el gener de 2008 i finalitzarà a la fi del 2010. Després d'actualitzar revisions bibliogràfiques i d'una anàlisi secundària de dades estadístiques, cada equip de recerca està duent a terme un estudi de casos que consisteixen a fer, d'una banda, entrevistes amb responsables de serveis socials i de protecció a la infància, i, d'altra banda, entrevistes en profunditat amb joves d'entre 19 i 21 anys que han estat tutelats almenys un any de la seva vida i que ho estaven a l'edat de 16 anys, i, finalment, entrevistes amb educadors, acollidors o persones que han estat claus a les seves vides. Els joves seleccionats seran entrevistats de nou un any més tard per veure en quina mesura s'han pogut fer els seus plans. Referent a les normes ètiques, la Comissió Europea, mitjançant el seu Comitè d'Ètica, ha revisat i aprovat els procediments del projecte. A Catalunya, la Secretaria d'Infància ha autoritzat i facilitat el desenvolupament d'aquest projecte, especialment mitjançant la implicació de l'Àrea de Suport a Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET) i les entitats que hi col·laboren.

L'objectiu del present article és doble: d'una banda, aportar algunes de les dades que s'han obtingut de la primera fase ja concloua sobre revisió dels estudis existents en aquest àmbit i, de l'altra, obrir un debat, poc present encara al nostre país, que pot culminar el proper març del 2010

amb motiu d'unes jornades a Catalunya on es podran presentar, compartir i debatre els primers resultats de la investigació.

Aportacions recents

Excepte el Regne Unit, cap altre país europeu disposa d'estadístiques regulars sobre els resultats educatius dels i les joves extutelats pels sistemes de protecció social a la infància. És ben sabut que la falta de dades ha estat un argument tradicionalment utilitzat per negar l'existència d'un problema social.

En aquest cas, no obstant això, no es tracta d'un problema que afecti només a pocs ciutadans i ciutadanes, sinó a molts milers en cada estat membre de la Unió Europea. Concretament a Espanya, en acabar l'any 2005 hi havia 33.332 nois i noies residint fora de la seva família biològica sota la tutela del sistema públic de protecció (Ministeri de Treball i Afers Socials, 2007).

En una societat en la qual ha augmentat entre els joves la possibilitat d'accedir a estudis universitaris, observem com els estímuls i suports rebuts per assolir aquesta finalitat són ben diferents si contrastem la *població general* amb la *població extutelada*.

D'una banda, veiem que la majoria de joves es queden vivint amb la seva família fins a edats cada vegada més *tardanes*, mentre que els extutelats són animats o abocats a la independència.

D'altra banda, molts joves només estudien i reben suports familiars importants per finalitzar els estudis fins als 25 anys. Els extutelats són animats fundamentalment a treballar.

Finalment, molts dels joves de la població general que treballen ho fan per tenir ingressos complementaris, mentre que els extutelats ho fan per subsistir.

Algunes investigacions científiques mostren que els nois i noies que provenen del sistema públic de protecció social a la infància estan sobrerrepresentats els indicadors de desavantatge social de l'UE (Simon i Owen, 2006): pobresa, problemes d'habitatge, desocupació, activitats delictives, embarassos adolescents, nivells molt inferiors a la mitjana poblacional en salut i en la formació assolida (Broad, 2005), els autors conclouen que es tracta d'un grup de població en alt risc d'exclusió social.

Ara bé, no solament es tracta de població en alt risc social quan entren en el sistema de protecció, sinó també després d'haver estat en aquest (O'Sullivan i Westerman, 2007). Això avala la necessitat de programes i objectius d'intervenció concrets i rellevants mentre els infants i adolescents estan en acolliment residencial o familiar.

La integració social dels joves, en condició d'igualtat d'oportunitats, depèn també dels assoliments en matèria de formació i educació. Aquells que no assoleixin una educació obligatòria i postobligatòria estaran en desigualtat social, poden considerar-se en risc d'exclusió social i haurien, per tant, de ser destinataris de programes preventius.

Al Regne Unit, a l'any 2000, una Comissió Interministerial (departaments responsables d'educació i de protecció social) van comprovar el nivell baix en educació secundària que tenien els nois i les noies del sistema de protecció social. A partir d'aquí, van dictar una circular en què s'obligava les escoles a designar un professor responsable per al suport als nens i nenes del sistema de protecció, i es determinava que s'establís un pla de formació personal per a cada un d'ells (O'Sullivan i Westerman, 2007).

La nova Llei d'infància del 2004 va afegir l'obligació de "promoure l'assoliment formatiu dels nois i noies del sistema de protecció". Es va encarregar al Govern central la coordinació de les estadístiques que havien de recopilar les autoritats locals de manera que es pogués fer un seguiment per millorar la situació (Simon i Orwen, 2006).

La recopilació sistemàtica de dades va incloure (O'Sullivan i Westerman, 2007):

- Dades sobre assoliments escolars, assistència escolar i proporcions d'exclusió permanent, dels nois i noies que, havent estat com a mínim un any en el sistema de protecció social, tenen edat d'escolarització obligatòria.
- Dades sobre assoliments escolars d'aquells joves amb 16 o més anys que haguessin deixat d'estar en el sistema de protecció al llarg del curs escolar.
- Un informe d'aquells joves que, havent estat en el sistema de protecció, haguessin complert 19 anys en què es detallava si estaven encara en el sistema educatiu, treballant i/o en alguna altra via de formació.

Les primeres dades publicades en el 2006, assenyalaven que com més avançat era el cicle formatiu, major era el nivell de desigualtat en la formació assolida, entre població general i població tutelada.

En el 2005, un 96% dels estudiants del país que es van presentar va aconseguir la nota mínima per accedir a estudis postobligatoris, mentre que només la van obtenir un 60% dels que ho van fer estant en el sistema de protecció (Department for Education and Skills, 2006). Però és més, un 36% dels del sistema de protecció que podien presentar-s'hi, ni tan sols ho van intentar.

Als 19 anys, només el 19% dels extutelats continuaven en educació postobligatòria i menys del 6% assolía l'educació superior, en comparació amb el 38% de la població global.

Sobre la població general, a Espanya el nombre d'estudiants que no obté el certificat d'educació obligatòria se situa encara molt per sobre de la mitjana de l'UE i l'abandonament escolar prematur se situa a Espanya en el 2007 en el 31% (la mitjana dels països de l'UE-25 és del 15%, Commission of the European Communities, 2008).

Ara bé, no disposem de dades sobre què succeeix amb els nois del sistema de protecció i encara menys sobre percentatges dels que arriben a la Universitat, perquè els pocs que ho aconsegueixen arriben amb més de 22 anys i es troben ja fora dels programes de suport (Inglés, 2005).

Disposem de dades que demostren que aquests joves es veuen forçats a organitzar-se una vida independent molt abans que la mitjana dels seus iguals, per la seva situació familiar i pels suports insuficients trobats en els sistemes públics a partir dels 18 anys (encara que hi ha moltes variacions entre països –en les comunitats autònomes i a Catalunya es destaca la diversitat de suports que proporciona l'ASJTET).

A diferència de la majoria dels altres joves, aquesta transició a una vida independent generalment es fa molt ràpidament i amb pocs suports familiars (Billari, Phillpov i Baizán, 2001). Aquesta dada és especialment rellevant perquè entronca amb la necessitat que tenen aquests joves de treballar. Les dades de la Secretaria de Joventut (2008) ens mostren que a Catalunya la proporció de joves –de població general– emancipats de la franja d'edat de 20-24 anys és només del 15,8%. A Espanya els joves s'independitzen de les seves famílies més tard que en altres països europeus, de manera que no és fins als 29 anys que podem dir que menys del 50% viu amb els seus pares.

En canvi, a Catalunya, dades recents de l'ASJTET (2008) preveïen un retorn a la família del 22% dels que estaven tutelats (abans dels 18 anys), per tant, el Programa de suport i transició a la independència d'aquests joves devia i ha d'atendre un nombre molt important –i creixent– de joves que han d'afrontar l'emancipació, i l'ASJTET és la referència del 35%-50% de la població tutelada en centres residencials. Aquest resultat apunta a la necessitat de reforçar els programes de transició per a aquests joves (habitatge, finançament d'estudis, orientació personal... en definitiva, facilitar-los el mateix que tenen els altres joves de la seva edat).

Propostes per a un debat

Entre els diferents conjunts de joves que no assoleixen l'educació superior, se sap que es troba un percentatge molt alt dels nois i noies que han estat en el sistema de protecció social a la infància. Ara bé, els sistemes educatius no acostumen a reconèixer els nois i noies del sistema de protecció com un conjunt de la població escolar amb necessitats de suport específiques en el procés d'aprenentatge, a diferència del que ha succeït amb altres conjunts: minories ètniques, infants amb discapacitats, infants hospitalitzats, etc. Les nocions de *normalització* i d'integració els han estat aplicades de forma diferent que a altres grups, i de manera insuficient, amb l'argument d'un

respecte a la seva *intimitat*, que en aquest cas té conseqüències perverses per al futur personal d'aquests ciutadans i genera una situació de conjunt de desigualtat d'oportunitats.

Això s'ajunta amb la manca de dades estadístiques oficials. En aquest sentit, cal avançar cap a una sistematització en la recollida de dades referides als nivells formatius tant dels infants i adolescents tutelats com dels que ja han deixat el sistema de protecció de cara a combatre la invisibilitat estadística d'aquest fenomen i avançar en la construcció d'un sistema d'indicadors que permeti monitoritzar la seva evolució.

Finalment, es fa urgent el poder establir un treball conjunt entre els departaments i els ministeris d'Educació i d'Acció Social, tant durant la tutela com després d'aquesta.

Tots aquests aspectes podran ser explicats i debatuts àmpliament en les Jornades que s'estan preparant per al març del 2010.

Referències

- ASJTET. "Estudi sobre els joves residents en recursos de la DGAIA. L'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET), principal recurs de sortida". Generalitat de Catalunya. *Butlletí d'Infància*, 21, 2-7 (2008).
- Broad, B. *Improving the health and well-being of young people leaving care*. Dorset: Russell House Publishing, 2005.
- Casas, F.; Montserrat, C. "Sistema educativo e igualdad de oportunidades entre los jóvenes tutelados: estudios recientes en el Reino Unido". *Psicothema*. (En premsa).
- Commission of the European Communities. *Progress towards the Lisbon objectives in education and training*. 2008 (En línia: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress08/report_en.pdf).
- Department of Education and Skills. *Care Matters: Transforming the lives of young people and children in care*. London: DfES, 2006.
- Inglés, A. (dir.). *Aprendiendo a volar. Estudio para el análisis de los programas europeos Mentor 15 y Ulises dedicados al proceso de socialización de adolescentes y jóvenes tutelados que han alcanzado la mayoría de edad o están cerca de ella*. Murcia: Fundación Diagrama, 2005.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. *Estadística básica de medidas de protección a la infancia*. Madrid: MTAS, 2007.
- O'Sullivan, A.; Westerman, R. "Closing the gap. Investigating the barriers to educational achievement for looked after children". *Adoption and Fostering*, 31, 1, 13-20. (2007).
- Secretaria de Joventut. *Vulnerabilitat dels joves davant la crisi*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Secretaria de Joventut, 2008.
- Simon, A.; Owen, C. "Outcomes for children in care: what do we know?" A: E. Chase, A. Simon, S. Jackson. *In care and after: A positive perspective*. London: Routledge, 2006.

1. Mitjançant l'Institut de Recerca sobre Qualitat de Vida (IRQV) de la Universitat de Girona. La recerca està coordinada pel Thomas Coram Research Unit de l'Institut d'Educació de la Universitat de Londres. Es pot visitar la Web del projecte: **<http://tcru.ioe.ac.uk/yippee>** (**Tornar**)
Si vostè rep aquest missatge és perquè o bé està subscrit al servei de butlletins o bé perquè un subscriptor li ha reenviat.
[Subscriu-te](#) | [Baixa o modificació](#) | [Butlletins anteriors](#) | [Contacta'ns](#)
© Copyright 2009. Secretaria d'Infància i Adolescència